

סאלח אבו אלעסל, עו"ד (רו"ח)

1. מבוא

1.1. קביעת האיסורים על הלבנת הון כעבירה (להלן – "העבירות המרכזיות"), נמצאת במסגרת פרק ב' לחוק איסור הלבנת הון, התש"ס2000 - (להלן – "החוק").

1.2. מעבר לעבירות המרכזיות, החוק ממשיך ומגדיר עבירות נוספות, אך הללו קשורות למנגנון ביצועו של החוק, בין אם המנגנון נקבע בחוק עצמו, ובין אם בתקנות והצווים המשלימים מכוחו של החוק.

2. איסור הלבנת הון – העבירות המרכזיות

2.1. העבירות של הלבנת הון נקבעו ככאלה בסעיפים 3 ו-4 לחוק, האוסרים את הלבנתו של "רכוש" שמקורו ב"עבירת מקור", ואיסור "פעולה ברכוש" כזוה, בהתאמה.

2.2. "רכוש" הוגדר בסעיף 1 לחוק ככולל:

"מקרקעין, מיטלטלין, כספים וזכויות, לרבות רכוש שהוא תמורתו של רכוש כאמור, וכל רכוש שצמח או שבא מרווחי רכוש כאמור".

ניתן להיווכח כי מדובר בהגדרה ממצה, הכוללת, כאמור, מקרקעין, מיטלטלין, כספים, זכויות, וכל תמורה אשר מתקבלת או צומחת מרכוש כאמור.

2.3. ו"פעולה ברכוש" בסעיף 1 לחוק הוגדרה כי:

"הקניה או קבלה של בעלות או של זכות אחרת ברכוש, בין בתמורה ובין שלא בתמורה, וכן פעולה ברכוש שהיא מסירה, קבלה, החזקה, המרה, פעולה בנקאית, השקעה, פעולה בניירות ערך או החזקה בהם, תיווך, מתן או קבלת אשראי, ייבוא, ייצוא ויצירת נאמנות, וכן ערוב של רכוש אסור עם רכוש אחר, גם אם הוא אינו רכוש אסור".

שוב – מדובר בהגדרה רחבה לתיבה "פעולה ברכוש", וקשה להצביע על מעשה כלשהו ברכוש שלא ייכלל בהגדרה האמורה.

2.4. יוצא איפוא, כי המחוקק חפץ לקבוע הסדר ממצה, שיכלול כל "תנועה" של דבר בעל ערך שצמח בעקבות "עבירת המקור", שהנה בעצם אותו מעשה עבירה (לא חוקי), שמטרתו של המחוקק להגביל את אפשרויות הלבנתו של הרכוש שצמח בעקבותיה בכדי, בין השאר, להציב קשיים על מבצעי עבירת המקור ליהנות מפירותיה, ובכדי להטיל עונשים שיהוו הרתעה וחסם בפני הנהנים מהעבירות האמורות, וכל המסייע להם, כך שלא תהא להם כדאיות לבצע אותן עבירות.

2.5. "עבירות המקור" נקבעו בסעיף 2 לחוק, המורה כי:

"(א) בפרק זה, "עבירה" - עבירה כמפורט בתוספת הראשונה.

(ב) לענין פרק זה יראו כעבירה גם עבירה כאמור בסעיף קטן (א) שנעברה במדינה אחרת ובלבד שהיא מהווה עבירה גם לפי דיני אותה מדינה.

(ג) התנאי האמור בסעיף קטן (ב) סיפה, לא יחול לענין העבירות המפורטות בפסקה (18) לתוספת הראשונה, ולענין העבירות המפורטות בפסקאות (19) ו(20) לאותה תוספת הקשורות לעבירה שבפסקה (18)".

סעיף 2 בעצם מפנה לתוספת הראשונה לחוק, אשר מונה עבירות הקשורות ל: סחר בסמים, סחר בנשק, זנות ותועבה, הימורים, שוחד, רצח, הגבלת חירות, פגיעות ברכוש, הונאה, זיוף, רישום כוזב במסמכי תאגיד, שימוש במידע פנים והרצת מניות, הפרות הקשורות לקניין רוחני, הוצאת חשבוניות פיקטיביות, טרור וארגוני פשיעה, איסור הלבנת הון בהתאם לסעיף 3 לחוק.

כמו כן, המחוקק קובע כי קשירת קשר לביצוע אחת מהעבירות המנויות, מהווה כשלעצמה עבירה.

2.6. יושם אל לב, כי בהתאם לסעיף 2, אין דרישה כי עבירת המקור תבצע דווקא בישראל, אלא ישנה הרחבה אקס-טריטוריאלי, ובלבד שבמקום בו בוצע המעשה, הוא מוגדר כעבירה.

2.7.2. לאחר שהמחוקק מונה את העבירות, הוא מגדיר את ה"רכוש" שצמח בעקבות כ"רכוש אסור", זאת במסגרת סעיף 3 לחוק, ואוסר את הלבנת אותו רכוש, כדלקמן:

"(א) העושה פעולה ברכוש, שהוא רכוש כאמור בפסקאות (1) עד (3) (בחוק זה - רכוש אסור), במטרה להסתיר או להסוות את מקורו, את זהות בעלי הזכויות בו, את מיקומו, את תנועותיו או עשיית פעולה בו, דינו - מאסר עשר שנים או קנס פי עשרים מהקנס האמור בסעיף 61(א)(4) לחוק העונשין - (1) רכוש שמקורו, במישרין או בעקיפין, בעבירה;
(2) רכוש ששימש לביצוע עבירה;
(3) רכוש שאיפשר ביצוע עבירה.
(ב) העושה פעולה ברכוש או המוסר מידע כוזב, במטרה שלא יהיה דיווח לפי סעיף 7 או כדי שלא לדווח לפי סעיף 9, או כדי לגרום לדיווח בלתי נכון, לפי הסעיפים האמורים, דינו - העונש הקבוע בסעיף קטן (א); לענין סעיף זה, "מסירת מידע כוזב" - לרבות אי מסירת עדכון של פרט החייב בדיווח".
בשילוב סעיף 3(א) הנ"ל עם ההגדרות שסקרנו למעלה מכאן, יוצא כי:

2.7.1. יסודה העובדתי של העבירה הוא - השתתפות בהעברה כשלהי של דבר בעל ערך שמקורו בעבירה, ששימש לביצוע עבירה או שאפשר לעשותה.

אליו צריך להתלוות, בו זמנית:

2.7.2. יסוד נפשי של - מטרת הסתרת או הסוואת מקורו של הרכוש האסור או את מקומו או את תנועותיו או את המשתתפים האחרים בהעברתו או את בעלי הזכויות בו.

2.8. על משמעותה של מטרת ההשתתפות הנ"ל, ניתן ללמוד מדברי ההסבר להצעת חוק איסור הלבנת הון, התשנ"ט 1999 - (להלן - "הצעת החוק"), בהן הובהר כי המטרה הנה:

"להכשיר את הרכוש ולנתק את הקשר בינו לבין מקורו האסור".

2.9. הנה כי כן, המחוקק חפץ להגביל את ביצוע העבירות המנויות לעיל בשתי דרכים, התלויות באופיין של העבירות, שניתן לחלקן לשתי קבוצות:

2.9.1. הראשונה כוללת את העבירות שנלוויות להן הנאה כלכלית כלשהי, כגון שימוש במידע פנים - שהמחוקק חפץ להגבילה בהצבת קשיים על הנאה מטובת ההנאה שצמחה בעקבות ביצוע העבירה.

2.9.2. והשניה הנה קבוצת העבירות אשר ביצוען מצריך תמיכה כלכלית שתאפשר זאת, למשל עבירות הקשורות בטרור, אשר המחוקק מגבילה בהצבת קשיים על העברת ההון המיועד לשמש לביצוע העבירות.

2.10. לשלמות התמונה נציין, כי מסעיף 3(ב), עולה כי הלבנת הון תהווה גם עשיית פעולה ברכוש אסור, כשהמטרה הנה מניעת דיווח על ידי נותני שירותים פיננסיים או סיכול הדיווח ביציאה וכניסה לישראל בליווי כספים ששיעורם נקבע בתוספת הרביעית לחוק, דבר המאפשר אף הוא את ניתוק הקשר בין הרכוש האסור לעבירת המקור בעקבותיה הוא צמח.

2.11. בנוסף לעבירה הנ"ל, שבסעיף 3 לחוק, נקבעה עבירה נוספת בסעיף 4 לחוק לפיה "פעולה ברכוש" כשלעצמה מהווה עבירה, זאת כלהלן:

"העושה פעולה ברכוש, בידיעה שהוא רכוש אסור, והוא מסוג הרכוש המפורט בתוספת השניה ובשווי שנקבע בה, דינו - מאסר שבע שנים או קנס פי עשרה מהקנס האמור בסעיף 61(א)(4) לחוק העונשין; לענין סעיף זה, "ידיעה" - למעט עצימת עיניים כמשמעותה בסעיף 20(ג)(1) לחוק העונשין".

2.12. מדברי ההסבר להצעת החוק, עולה כי מטרתו של סעיף זה, הינה לקבוע עבירה "קלה" להוכחה:

"מוצע לאסור עשיית פעולה ברכוש ... זאת גם כאשר הפעולה נעשתה שלא במטרה להכשיר את הרכוש האסור, שכן במקרים רבים קשה להוכיח את המטרה שמאחורי הפעולה".

2.13. העבירה דנה כאמור ב"רכוש" כאשר לענין זה מוגדר רכוש ככולל שורה ארוכה של נכסים (ששוים לפחות 120,000 ש"ח) וכן כספים, מעל לסכום של 400,000 שקלים חדשים, והכל בין שהפעולות לגביו נעשו כפעולה אחת ובין בכמה פעולות המצטברות לסכומים האמורים בתוך תקופה של שלושה חודשים.

מדובר, איפוא, בקביעת סוגי רכוש, שמתאפיינים, כך לפי דברי ההסבר להצעת החוק, בעובדה שנעשית לגביהם פעילות הקשורה בהלבנת הון.

2.14. לגיבוש העבירה בסעיף 4 לחוק, צריך להתלוות ליסוד העובדתי הנ"ל, יסוד נפשי של ידיעה בדבר היות הרכוש בבחינת "רכוש אסור", בסייג לגבי עצימת עיניים, כלומר - כי לא יראו באדם שחשד בדבר טיב ההתנהגות או בדבר אפשרות קיום הנסיבות כמי שהיה מודע להם, אם נמנע מלבררם, זאת בניגוד

להגדרת המחשבה הפלילית בסעיף 20 לחוק העונשין, תשל"ז1977- (להלן – "חוק העונשין"), הכוללת את "עצימת העיניים" כמקימה את יסוד המודעות.

2.15. יש לציין, כי לעניין ה"ידיעה", מסתפק המחוקק בידיעה כי הרכוש הנו רכוש אסור, ללא צורך בידיעה מהי עבירת המקור הספציפית בעקבותיה צמח אותו רכוש (סעיף 5 לחוק).

3. הערות לגבי היסוד העובדתי בעבירות המהותיות

3.1. נדמה, כי לעיתים קרובות היסוד העובדתי של העבירה נשוא סעיף 4 לחוק, הנו אותו יסוד עובדתי המונח בסעיף 3(א) לחוק, רק שבסעיף 4 נדרש כי שווי "הרכוש האסור" יגיע לסך של 400,000 ש"ח, לכל הפחות, במרווח זמן של שלושה חודשים.

3.2. זאת ועוד, לאור ההגדרה הרחבה של "רכוש" ו"פעולה ברכוש", נראה כי הגדרת המחוקק לעשיית פעולה ברכוש אסור, תבחן רק על פי מקור הרכוש או לפי מטרת השימוש בו, ואם ההנחה היא שמקור הרכוש אכן בעבירת מקור, אזי ניתן לעבור ישירות לבחינת התקיימות היסוד הנפשי, לאור העובדה כי שאר היסודות העובדתיים של העבירה, הוגדרו באופן שמכיל כמעט כל תנועה של רכוש, לרבות מזומנים ושווי מזומנים.

4. הערות לגבי היסוד הנפשי בעבירות המהותיות

4.1. נדמה, כי על משמעות המונח "ידיעה" בחוק ניתן ללמוד מהסייג הקבוע בסעיף 4 לגבי "עוורון מרצון" או "עצימת עיניים", אשר מתארים מצב בו אדם החושד בדבר טיבה של התנהגות או בדבר התקיימותם של נסיבות, נמנע מלברר את טיבה האמור של ההתנהגות או התקיימותם של הנסיבות, ואף מהפסיקה שקבעה כי החוק רואה את "עצימת העיניים" כידיעה ממשית.

4.2. רוצה לומר, בעוד שסעיף 4 אינו מסתפק במחשבה פלילית מסוג "עצימת עיניים", הרי בכדי לקיים את יסוד "הידיעה" בסעיף 3 לחוק, לכאורה די ביסוד האמור, אם כי אין לשכוח, שסעיף 3(א) דורש מעבר ל"ידיעה", כי מטרת עשיית הפעולה ברכוש האסור תהא להכשיר את אותו רכוש, ולנתק את הקשר שלו למקורו.

4.3. לדידנו, ניתן לאמץ את מבחן "שווי השוק" או "הדפוסים המקובלים של המסחר", ככלי עזר בבחינת מטרת "עשיית פעולה" ב"רכוש אסור", כך במידה וכנגד הרכוש ניתנה תמורה שוות ערך, או במקרה והרכוש האמור נתקבל בנסיבות רגילות של חיי המסחר, ייקשה לטעון כי למקבל הרכוש היתה מטרה נלווית אחרת כלשהי, לא כל שכן כוונה עיקרית, של הסוואת מקורו של הרכוש האמור.

4.4. דא עקא, יש לציין כי בדיני העונשין קיים הכלל המשווה לעיתים "ידיעה" (הכוללת "עצימת עיניים") לכוונה במטרה לגרום לתוצאה מסויימת. יפים לעניין זה דברי המלומדים לוי ולדרמן:

"יחסו הנפשי של נאשם כלפי יסוד או יסודות באקטוס-ריאוס מוגדר לעיתים ככוונה, למרות חוסר שאיפתו כי אלה יתגבשו או יתממשו".

ובהסבירם את הכלל אומרים המלומדים לוי ולדרמן:

"הוא קובע כי מבחינה משפטית-מהותית ידיעה, בשעת מעשה, בדבר דרגת הסתברות גבוהה באשר לאפשרות התרחשות התוצאה האסורה או בדבר קיום הנסיבות הנדונות בהגדרת העבירה, היא שוות ערך לכוונה לגרום לאותן תוצאות או לכוונה לפעול במסגרת הנסיבות. זאת תוך התעלמות מכך שבמקרים רבים הונעה התנהגות הנאשם על ידי שאיפה להשיג מטרה שונה לחלוטין".

ויסודו של הכלל הנו כי:

"בלעדיו עלול להיווצר הרושם, כי דיני העונשין אינם מייחסים חומרה הולמת למקרים שבהם כרוכה או שלובה השגת המטרה הסופית בנקיטת צעדים שהאוחז בהם יודע כי יגרמו לתוצאות בלתי חוקיות, הגם שאלה כשלעצמן בלתי-רצויות לו".

כאשר הדוקטרינה לעיל חובקת מקרים שבהם קרות האירוע האסור או התקיימות הנסיבות הנדונות הנה אפשרית ממשית מאוד, אך אינה מגיעה לכלל תוצאה בלתי נמנעת.

4.5. אם כי חרף האמור לעיל, דעתנו כי לעניין העבירה נשוא סעיף 3(א) לחוק אין להסתפק ביסוד הנפשי של "עצימת העיניים", שכן הסייג שנקבע בסעיף 4 לחוק, כי "עצימת עיניים" אינה מספקת את יסודה הנפשי של העבירה, שהנה קלה בחומרתה מזאת בסעיף 3(א) לחוק, מכתובה את המסקנה כי אין ב"עצימת עיניים" לספק את דרישת היסוד הנפשי העבירה החמורה יותר שבסעיף 3(א) לחוק.

5. בשולי הדברים – הרחבת מעגל האחראים בדיני העונשין

5.1. להווי ידוע, כי לפי עקרונות דיני העונשין הכלליים, מוטלת האחריות בגין העבירה, בנוסף על מבצעה העיקרי, גם על המבצעים בצוותא את מעשה העבירה, על מי ששידלו את מבצע העבירה לעשות את מעשה העבירה, ועל מי שסייעו בידו לבצעה.

5.2. על מיהותו של המסייע, נביא מדבריו של המלומד עמיר, כדלקמן:

"המסייע – הוא מי שלפני עשיית העבירה או בשעת עשייתה, עשה מעשה שהיה בו לאפשר את הביצוע, לאבטח אותו או להקל עליו או בדרך אחרת ליצור תנאים לשם עשיית העבירה וכן מי שעשה מעשה כדי למנוע את תפיסת המבצע, גילוי העבירה או שללה".

5.3. נדמה, כי בכל הקשור לחוק אין משמעות ממשית לשיתוף לדבר עבירה מסוג סיוע, שהרי אף אם תאמר שאדם עשה מעשה בכדי לאפשר את ביצוע עבירה מהותית, או הקל על ביצועה ביצירת תנאים נוחים - הרי זוהי לכאורה העבירה העיקרית של הלבנת הון שנבחנה לעיל, ומכאן ניתן להסיק כי אדם שלא עבר עבירה של הלבנה הון, ברי כי אינו יכול להיחשב כמסייע לעבירת הלבנת הון.